

ASPECTE PRIVIND REVOLUȚIA DE LA 1848—1849 ÎN SATELE COMUNEI BĂBENI, JUD. SĂLAJ

Izbucnită în monarhia habsburgică, revoluția a fost primită cu mare bucurie și în rândul locuitorilor din Chioar, ca de altfel pretutindeni în Transilvania. Vestea despre hotărârile Dietei de la Pojon (Bratislava), din 18 martie 1848, privind sfărșmarea lanțurilor iobăgiei și proclamarea țăranului iobag „cetățean liber al patriei cu toate drepturile”¹, prin ștergerea robotei și intrarea sesiilor urbariale în propreitatea lor, a însuflețit și țărăimea satelor aparținătoare comunei Băbeni, jud. Sălaj.

La 22 martie 1848, guvernul Bathyany, cere comitatelor să înființeze comisii care să se deplaseze în sate pentru a populariza hotărârile dietei revoluționare. Nobilimea din Chioar, în loc să se conformeze, va înființa la 29 martie 1848, comisii care aveau ca sarcină să aducă la cunoștința țăranilor că legile vechi rămân în vigoare până la un ordin special când „țara va despăgubi pe moșieri”². Atitudinea reacționară a nobilimii și mai ales hotărârea noului Comitet Permanent al districtului de alipire a Chioarului la Ungaria, a stârnit vii proteste în rândul tuturor locuitorilor satelor. Informați prin fruntașii locali despre conținutul real al legilor, locuitorii au primit cu răceală și adversitate pe delegații trimiși de căpetenie în satele districtului.

Ioan Dragomir, originar din Copalnic-Mănăștur (Maramureș), proaspăt absolvent de teologie al școlii din Blaj, paroh al bisercii din Ciocmani și Băbeni, copiază și răspândește manifestul „Fraților români”, contribuind la agitarea spiritelor locuitorilor satelor din zonă³. Starea de spirit revoluționară a celor peste două sute de familii de țărani din Ciocmani este sesizată și de către autorități. La 20 aprilie 1848, judele Vajda impegat al poștei din Dej, este identificat de administratorul moșiei Deneș Peter, ca agitator al iobagilor din acest sat. Drept urmare, domnul Weer Zsigmond va sosi de urgență în localitate pentru a îndepărta agitatorul din funcțiile sale⁴.

Tinerii intelectuali în a doua parte a lunii aprilie 1848 vor organiza adunări sătești prin care protestează împotriva hotărârii de alipire forțată a Chioarului la Ungaria. Se cere cu această ocazie și recunoașterea națiunii române din district. Este momentul în care românii din această parte a Transilvaniei, asupriți și excluși de habsburgi de la exercițiul vieții politice, să încerce a pași pe drumul unei vieți politice proprii⁵.

¹ *Gazeta Sălajului*, 25 octombrie 1937, p. 5.

² A. Vaida, în *Marmația*, nr. 4 (1978), p. 111.

³ V. Vlad, în *Acta MP*, XVII, 1993, p. 409.

⁴ * * * *Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. C. Transilvania*, II, București, 1979, p. 198.

⁵ A. Avram, în *Studia Universității Babeș-Bolyai, Series Historia*, fasciculul 2, 1973, p. 6.

Lupta revoluționară pentru afirmarea politică și emancipare socială crește odată cu pregătirea adunării de la Blaj din 3/15 mai 1848. În fața mulțimii adunate pe Câmpia Libertății, Ioan Dragomir, se declară împotriva uniunii samavolnice cu Ungaria, atâta timp cât românii nu dobândesc drepturi egale cu celelalte nații din Transilvania. În virtutea unor străvechi și multiple legături ale chiorenilor cu frații lor români de la est de Carpați, Ioan Dragomir cere „unirea Ardealului cu Moldova”.⁶ Nesocotind aspirațiile legitime ale românilor din district, noile căpetenii ale Chioarului au declarat la 22 mai 1848 că alipirea acestor meleaguri la Ungaria este irevocabilă și au luat măsuri severe pentru a opri revolta. Aceasta a făcut ca nemulțumirea locuitorilor să cunoască apogeul⁷. Țăranii din localitățile Gârbou, Tihău organizează adunări de protest și ocupă cu forța, sesiilor, pădurile și pășunile răpite de marii proprietari. În același timp, ei refuză să mai presteze sarcinile iobăgești și să contribuie cu bani la constituirea armatei maghiare.⁸ Exemplul lor este urmat de țăranii din Poienița care pun stăpânire pe pădurea și pământul asesorului onorific Katona István. Ca urmare a plângerii acestuia, adresată autorităților Chioarului, comisia de anchetare a acțiunilor antinobiliare, conform decretului nr. 549/1848, „ținând seama de încăpățănarea și nesupunerea răzvrătiților” în data de 15 mai 1848 se deplasează pentru investigații în localitate.⁹ În raportul întocmit de Vasile Botha, judele nobiliar în termen, Ilieș Raț asesorul comitatului și agentul Ignat Pocol, și înaintat adunării restrânse, se arată că locuitorii din Poienița au produs o pagubă prin defrișarea pădurii aloidale în valoare de 52 florini și 50 creițari. În fața comisiei de anchetă, locuitorii s-au dezvinovățit, motivând că pădurea ar fi proprietatea satului, aceasta în ciuda faptului că un fragment al conscripției urbariale din anul 1820, confirmă că pădurile de la Ruget, la Fundătura, pe Se-liște, unde sau produs pagubele, sunt păduri alodiale.¹⁰

În ceea ce privește cei 10 săteni care au ocupat unele părți ale fănațului alodial, ei și-au recunoscut vina și se obligă să le restituie stăpânului de pământ chiar și semănite. (vezi anexa).

Revolta va cuprinde în scurt timp toate satele districtului. Fiind amenințați cu execuția militară și spânzurătoarea, chiorenii pun mâna pe arme și silesc conducerea districtului să fugă la Baia Mare¹¹. În adunarea de la Mesteacăn din 26 octombrie 1848, la care este posibil să fi participat și reprezentanții satelor comunei Băbeni, românii din Chioar numesc în fruntea lor un „locotenent general”, în persoana lui Atanasie Moț Dâmbul și se angajează ferm să apere autonomia acestuia. Totodată cei adunați aici, dau asigurări că națiunea română dorește să trăiască în pace cu cea maghiară și că nu urmărește vărsarea de sânge.¹²

⁶ S. Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția română din Transilvania în anii 1848—1849*, V, p. 299.

⁷ V. Hossu, în *Acta MP*, VI, 1982, p. 209—210.

⁸ Vezi nota 1.

⁹ Vezi nota 4, IV, București, 1988, p. 116—117.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Vezi nota 7.

¹² *Ibidem*.

Cu toate acestea, armata insurgenților maghiari, formată din 700 de honvezi și 3000 de gardiști, comandați de maiorul Toth Agoston, după ce între 2 și 4 noiembrie 1848 a cucerit Jiboul, va purta lupte grele pe pantele dealurilor satelor Rona, Turbuța, Ciocmani, Poienița.¹³

Frontul rezistenței românești este spart și insurgenții maghiari vor pune treptat din nou stăpânire pe Chioar. Locuitorii satelor răsculate au fost dezarmați, populația a fost supusă la mari represalii și persecuții. Printre cei 17 „instigatori” ai revoltei românești care vor fi executați la Șomcuta în noiembrie 1848 prin sentința tribunalului de sânge al maiorului Katona Miklós, se afla la Câmpean Flore, probabil primar al satului Ciocmani.¹⁴ Clopotele biserici din Ciocmani și Băbeni au fost rechiziționate pentru a fi transformate în tunuri.¹⁵ După ce a trecut prin foc și sabie satele comunei, la 16 noiembrie 1848, Katona Miklós raporta Comitetului Apărării Naționale că a restabilit ordinea în district.¹⁶

Îngrijorat de situația de la porțile Transilvaniei, guvernul lui Kossuth îl va trimite aici pe generalul Bem. La 20 decembrie 1848, acesta în înaintarea sa spre Dej, va trece cu oștile prin satul Ciocmani și va face un papos la marginile localității Băbeni.¹⁷ Pentru înăbușirea mișcării de rezistență și menținerea păcii în regiune, o unitate a gărzilor naționale maghiare din Debrețin va fi cantonată la începutul anului următor în satul Ciocmani.¹⁸ Victoria asupra trupelor imperiale a permis guvernului revoluționar maghiar să impună recrutări dintre români. Astfel în 1849 sunt recrutați în armata maghiară un număr de 6 tineri din Ciocmani și 4 din Băbeni.¹⁹ O povară grea impusă locuitorilor satelor a constituit-o impozitul pentru întreținerea armatei insurgenților maghiari. La 1 mai 1849 un număr de 181 gospodării din Ciocmani sunt impuse cu suma de 120 florini. Această sumă o datorau și cele 173 de familii din Băbeni. Satele Poienița și Piroșa au fost impozitate la acea dată cu câte 70 respectiv 20 florini.²⁰

Intervenția trupelor țaristă și habsburgică în Transilvania, favorizată de neînțelegerile dintre revoluționarii români și maghiari au dus la înfrângerea de la Șiria din 13 august 1849.²¹ Ultimele sacrificii pe care le-au adus locuitorii văii Someșului sălăjean au fost făcute la sfârșitul acestei luni, când trupele de ulani austrieci și cazaci obligă armata maghiară condusă de Kossinszci să capituleze la Jibou.²²

VALER VLAD

¹³ Vezi nota 6, III, p. 193 (document 73).

¹⁴ *Transilvania*, IV, 1871, nr. 9, p. 109.

¹⁶ *Ibidem*, p. 124.

¹⁷ I. Kadar, *Szolnok Dobokavarmegya Monografhaja*, II.

¹⁸ *Ibidem*, p. 467.

¹⁹ Arh. Statului Cluj-Napoca, Fond Comitat Solnocul Interior, 1849, nr. 9.

²⁰ V. Hossu, în *Acta MP*, II, 1979, p. 174 și Arh. Stat. Cluj-Napoca, fond Chioar 1849, Actele comisiei reprezentative și acte administrație, cutia 74, lista de impozit din 1 mai 1849.

²¹ C. C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Buc., 1975, p. 598.

²² *Gazeta Sălajului*, 25 dec. 1937, p. 5—6; vezi nota 20, p. 174.

RAPORT CĂTRE ONORATA ADUNARE RESTRÂNSĂ!

Domnul asesor onorific Katona Istvan (a înaintat) o plângere cerând ca iobagii din Poienița să-i plătească paguba pricinuită prin tăierea pădurii alodiale și să-i restituie pământurile alodiale, iar jelierii ce locuiesc pe locurile curiale să fie constrânși să efectueze restanțele.

Adunarea restrânsă, conform decretului nr. 549 din a.c., ținând seama de încăpățânarea și nesupunerea celor din această localitate, s-a deplasat în 15 mai 1848 la Poienița pentru a investiga plângerea menționată, recurgând și la ajutorul domnului jude nobiliar de plasă, care a însoțit-o. După ce toți locuitorii din Poienița au recunoscut că au participat la defrișare, ne-am deplasat la pădurea alodială, împreună cu cei 16 juzi din Bizușa, chemați acolo pentru a evalua (paguba) descrisă de plângeră. Paguba a fost evaluată la numai 52 de florini și 50 de creițari. De aceea i-am întrebat pe pădurarii Mitru Marian, Grigore Avram și Todor Moroșan, sub jurământ: cine și de câte ori a dus lemne din acele păduri (?). Potrivit procesului verbal, aci anexat, a reieșit limpede că paguba este mult mai mare decât s-a evaluat, locuitorii din Poienița, amintită în tabel, s-au dezvinovățit doar prin aceea, că pădurea ar fi proprietatea statului și ei înșiși au plătit înaintea pădurarului timp de patru ani, pentru a păstori acolo. Din fragmentul conscripției urbariale, La Fundătura și Pe Seliște, unde s-au produs pagubele, sunt păduri alodiale.

În ceea ce privește ocuparea unei părți a fânațului alodial, acest lucru a fost recunoscut chiar de ocupanții înșiși, așa după cum urmează:

1. Todor Moroșan a arat, fără preaviz, o parcelă (în suprafață de) o mierță de ovăz și de o mierță de grâu;

2. Onuț Coare, fără preaviz, o parcelă de o mierță și jumătate;

3. Mitru Marian, o parcelă de trei mierțe, dar după afirmația sa a procedat cu știrea lui Laszlo Imre;

4. Todor Cânpan, un pământ de cinci mierțe; însă după cum a mărturisit judele domenal Onuț Brete, îl deține de 30 ani de la curte, în contul unui schimb;

5. Gheorghe Trif, deține pământ de trei mierțe de 25 ani, pe care l-a primit de la Katona Laszló potrivit recunșterii judeului domenal;

6. Petre Cânpan a arat un pământ de o mierță de ovăz, fără să-l) anunțe pe prioprietar;

7. Grigore Cozma, un pământ de patru mierțe de ovăz, pe care l-a ocupat de asemenea fără preaviz, în anul acesta;

8. Gavrilă Brete deține pământ de trei săgeți, dintre care două le-a primit de la Katona Laszló, dar pe a treia (o folosește);

9. Zaharia Moroșan a ocupat încă de acum 6 ani un pământ de o jumătate de mierță de ovăz;

10. Lica Marian, al lui Simion, s-a instăpânit anul acesta, fără preaviz, pe un pământ de trei mierțe.

Cu toții au declarat însă, cu prilejul interogării, că sunt gata să restituie proprietarului moșiei pământurile chiar și semădate.

În fine, jelerii Ioan Brete, Florea Coste, Vasile Moroșan și Iosip Marian, care locuiesc pe pământuri alodiale, au fost întrebați de ce nu-și prestează îndatoririle lor contractuale. Au răspuns că văzânt mai mulți coloni că nu slujesc, au gândit că nici dâșii nu sunt datori s-o facă; pe de altă parte slujba lor se referea la zile de vară, așa că mai e timp. În majoritatea lor, jelerii slujbași aflați de față au răspuns că dâșii ar fi mers bucuroși să le presteze și până la anunțarea legii, dar nu au fost trimiși.

Datat la Poienița, la 16 mai 1848
Vasile Botha, jude nobiliar în termen
Ilieș Raț, asesor comitates
Ignat Pocol, agent.

Original. Arh. St. Cluj-Napoca Fond. Arh. district. Chioar, nr. 565/1848.

ASPECTS REGARDING THE 1848—1849 REVOLUTION IN VILLAGES FROM BĂBENI (SĂLAJ COUNTY)

(Summary)

The present study tries to bring out a few important aspects regarding the participation of the inhabitants from the villages Băbeni, Ciocmani, Poienița (Băbeni area, Sălaj county) in the 1848—1849 revolution from Transylvania.

It brings out a few elements concerning the role of intellectuals in preparing the revolution (Ioan Dragomir) and the peasants' demanding movements in the spring of 1848.

All the same, it presents the heroic fight of Chioar inhabitants for social freedom, emancipation and political unity.